

SPROGMUSEET

Redaktør: Ole Stig Andersen

Ukrainsk og russisk

Af Uffe Andersen 23. november 2009 • I kategorien Sprogpolitik •

TernOpil er en by i Ukraine – men IKKE den, hvor et atomkraftværk i 1986 skabte en katastrofe. Dén by hedder TjerNObyl – og begynder altså med lyden 'tje' og ikke 'te'.

Det kan lyde spidsfindigt, men den lille forskel er vigtig – det véd en russer, som har boet begge steder.

I det hele taget er små sproglige forskelle afgørende, mener hun. Og det er to ukrainske kvinder, der også bor i den vest-ukrainske by Ternopil – og den ukrainske regering – enige i.

Ternopil ligger tre timer i tog øst for den største by i det vestlige Ukraine, Lviv. En af 200.000 indbyggere store Ternopils mest velholdte bygninger er stationen, som med sin stuk, sine pastelfarver og sin højloftethed fortæller, at det ikke er SÅ længe siden, Ternopil – i dag en provinsby i et land, de fleste i bedste fald ser som den alleryderste provins af Europa – at

Ternopil var en selvfølgelig del af *Centraleuropa*.

Før 1772 var Ternopil en by i Polen, og derefter – frem til 1918 – i det habsburgske imperium. Habsburgerne byggede blandt andet stationen her. Men uden for ventesalens vinduer ankommer et tog, der minder om, at udover det habsburgske Centraleuropa har det vestlige Ukraine været meget igennem.

Toget er ekspressen mellem Lviv og Moskva – og dét tog hilses af banegårdens højtalere med den russiske nationalmelodi. Sådan mindes man om, at Ternopil helt til 1991 var en by i *Sovjetunionen* – hvad den blev i 1939, efter oven på 1. Verdenskrig igen i 20 år at have været *polsk*. Og alligevel er den sovjetisk-klingende march på banegården *ikke* et tegn på, at byen eller landet hænger fast i sovjettiden.

Det siger i al fald fysiklærer Ala Ponomarenko – siddende under et gammelt lindetræ på en café i den gamle bydel:

“De gør det samme i Kiev, vores hovedstad: når et eller andet tog kører af sted mod en hovedstad – ligegyldigt hvilken hovedstad, det er – så spiller man det lands nationalmelodi.”

- siger Ala Ponomarenko – og fremhæver, at den musikalske hilsen til toget mod Moskva tværtimod er symbol på, at Moskva nu er en by i *udlandet*:

“Det at spille den melodi er en tradition, som er kommet til, siden Ukraine blev selvstændigt.”

- siger hun – hvormed hilsenen til 'Lviv-Moskva'-ekspressen altså bliver en påmindelse om, at toget mod Moskva er et *internationalt* tog, og at Ukraine og Rusland er to forskellige lande.

Dét kan lyde ret selvfølgelig, men at det ikke er så selvindlysende – at Rusland og Ukraine er forskellige lande – viste sig måske allertydeligst sidst i 2004. Da gik hundredetusinder af ukrainere på gaden og tvang en russiskvenlig præsidentkandidat til at anerkende, at han havde tabt valget til en vestvendt og Rusland*kritisk*.

Dét folkelige oprør var den såkaldte 'orange revolution', som den toneangivende vestlige presse hilste med overskrifter som "En nation vågner" eller "En nation bliver født".

Men faktisk var det *Vesten*, der vågnede op, og kun i dens bevidsthed, at en nation, den ukrainske, blev født.

'Den ukrainske nation' fandtes længe før den orange revolution – men med den *skete* der faktisk noget nyt i Ukraine: Da 'revolutionens ledere kom til magten, var det første gang, Ukraine fik et styre, der ønskede at bringe landet ind i Nato og EU – og at lægge afstand til den store nabo, Rusland.

Men især det med Nato og afstanden til Rusland vil mange ukrainere nu heller ikke være med til. Mange ser ligefrem Rusland som deres *moderland* – eller i hvert fald russerne som et meget nært *broderfolk*.

Dét syn har man især i landets østlige og sydlige halvdel – mens de fleste i den vestlige del af Ukraine gerne understreger, at Ukraine er et selvstændigt land.

Dét gør de ikke mindst via SPROGET.

Først i 1989 blev ukrainsk landets officielle sprog og ukrainsk tales i dag over alt i det offentlige rum – så for *så vidt* har sproget oplevet en enestående fremgang. I århundreder blev ukrainsk nemlig kun talt på landet af uuddannede bønder – mens 'den kultiverede offentlighed' snakkede russisk eller polsk – alt efter hvor i landet og i hvilket århundrede, de befandt sig.

Dén situation gjaldt stort set frem til Sovjetunionens opløsning i 1991, forklarer Tatiana Tkachenko, der er engelsklærer på en af Ternopils folkeskoler.

Hun peger på veninden, der som hende er omkring de 50, og siger:

“Da Ala her og jeg voksede op, var blev ukrainsk set på som noget, kun tjenestefolk burde tale. Det var folk i landsbyerne, der talte ukrainsk, og det var beskæmmende, hvis man gjorde det andre steder.

Derfor begyndte en pige eller dreng, når de kom ind til byen, straks at tale russisk. For de ville ikke siges om,

Seneste sprognyheder

4/5	Sprogforskerne fandt en skat i skoven politiken.dk
27/4	Lille indsats styrker små børns sprog www.dr.dk
26/4	Lad os komme det danske 'jantekomma' til livs politiken.dk
23/4	Ud med sproget - Berlingske Mener www.b.dk
20/4	Unikt runefund i centrum af Odense videnskab.dk
4/1	John Holm, Pioneer in Linguistics, Dies at 72 www.nytimes.com
10/8	Young women, give up the vocal fry and reclaim your strong female voice www.theguardian.com
20/5	Bill Funding Native Language Programs Passes mtpr.org
17/5	Sounds Of The Pilbara II: Songs In Language finishes recording - WAM - West Australian Music wam.org.au
13/5	Seven US Senators Introduce Bill to Promote Preservation of American Indian Languages - Native News Online nativenewsonline.net

FLERE NYHEDER >>>

Verdens sprog på Sproguseet.dk på et større kort

Mere i kategorien 'Sprogpolitik'

Den belgiske sprogrænse – en gordisk knude
Finsk-ugrisk identitet
Svensk kamp mod engelsk sprogimperialisme
Eskimoisk i Fjernøsten

Nye kommentarer

Arturo til Hebraisk: Et genoplivet sprog eller et nyt sprog?
Yunus til Two Turkish Loanwords in Swedish
Sonstige til Den Danske Ordbog på nettet
Mads Haupt til Er det forkert at splitte sammensatte ord?
Monica Scheuer til Jødiske efternavne
jane til Jødiske efternavne
InglÉS til Sprogene i Mozambique
Birgit Eggert til Hvad er der blevet af Maren?
Grethe Movsing til Hvad er der blevet af Maren?
Henrik Klindt-Jensen til Ded borrihjolmska måled

Artikler om

at 'ah, han kommer nok fra landet, hør bare: han taler ukrainsk!'

Men det var også en politik, der blev ført fra myndighedernes side – det var Stalins politik” –

- siger Tatiana Tkachenko.

Hun forklarer, at Lenin efter revolutionen i 1917 indførte den såkaldte *korenizatsija* eller 'rodfæstning', hvor Sovjetunionens mange 'nationer' fik stor kulturel frihed.

Men da Stalin kom til, fik han den idé bevidst at bruge også sproget til at underordne Ukraine Moskva med. Russisk blev nu – så at sige – et *lingua franca*, som blev brugt overalt i det offentlige rum, mens det ukrainske sprog med en retskrivningsreform kom til at ligge tættere på russisk.

Russificeringen fortsatte frem til Gorbatjov – for ukrainsk blev allerede to år, før Sovjetunionen blev opløst, landets eneste officielle sprog. Men 30% af landets indbyggere anser stadig deres modersmål for at være russisk, og i det uafhængige Ukraine føler en del af dem sig gjort til andenrangsborgere ved ikke at kunne bruge deres modersmål f.eks. i omgang med myndighederne. De kræver, at russisk ligestilles med ukrainsk og bliver statens andet officielle sprog.

Men Tatiana Tkachenko – der selv har russiske forældre og russisk som modersmål – ser anderledes på det.

Hun boede oprindeligt i Tjernobyl, men blev på grund af katastrofen med atomkraftværket evakueret og endte i 1991 med sin familie i Ternopil.

Tjernobyl ligger nord for Kiev – ved grænsen til Hviderusland – hvor langt færre mennesker taler ukrainsk. Og da Tkachenkos flytning til det mere ukrainsktalende Ternopil faldt sammen med, at Ukraine blev et selvstændigt land – ja, så blev flytningen også en stor *sproglig* omvæltning for hende:

"Frem til 1991 boede jeg i Sovjetunionen, og ingen krævede nogensinde af mig, at jeg skulle lære ukrainsk. Jeg følte mig godt tilpas, som det var: der var ingen grund til, at jeg skulle tage dén ekstra byrde på mig, det ville være at lære det ukrainske sprog.

Men så i 1991 blev Ukraine selvstændigt – og vi flyttede hertil, hvor folk – også i skolen, hvor jeg arbejdede – talte ukrainsk. Og da Ukraine var blevet selvstændigt, besluttede jeg at respektere det land, jeg boede i og at lære at tale ukrainsk".

- siger Tatiana Tkachenko. Men tanken om at 'vise respekt' for sit land ved at lære dets sprog er ikke lige selvindlysende for alle.

Den tredje af veninderne, Oksana Kitsjala – der er kardiolog på Ternopils Amtssygehus – siger:

"Folk, som i dag er 40-50-60 år, de taler alle sammen russisk – og ingen har nogensinde bebrejdet dem, at de talte russisk. Men at leve og arbejde hele sit liv uden at ønske at lære det lands sprog, man lever i – det er en skændsel".

- siger altså Oksana Kitsjala. Omvendt kom også hendes gode veninde Tatiana først i tanker om, at hun 'burde' lære ukrainsk, da hun flyttede til landets også sprogligt mere 'nationalt' indstillede vestlige del.

I de dele af Ukraine, hvor de flestes modersmål er russisk, har mange stadig svært ved at forstå, hvorfor skolerne 'pludselig' skal undervise på ukrainsk, og hvorfor myndighederne 'pludselig' kun vil snakke ukrainsk med dem.

Nogle mener, at forskellen på russisk og ukrainsk er for lille til den hidsige diskussion mellem nogle russisk- og ukrainsk-talende.

En del – især i Rusland – hævder endda, at ukrainsk og russisk kultur (og sprog) er ét og det samme. Måske kan forskellen sammenlignes med den mellem dansk og svensk eller norsk – men i hvert fald er de to kulturer tæt beslægtede. Som man blandt andet ser det her i parken i den gamle bydels centrum, hvor ternopilerne slentrer aftenture.

Statuer af den ukrainske nationaldigter Taras Shevchenko har erstattet figurerne af Lenin på mange ukrainske byers centrale pladser.

Men netop i Ternopil forestiller den statue, bylivet drejer sig om, ikke Shevchenko – men *Pusjkin*, for også han er vigtig i landets litterære kanon.

Pusjkin boede og arbejdede flere år i Ukraine, og også dér i landet er han højt elsket som måske den største mester på det sprog, også ukrainerne kan.

Men selv om man i Ukraine holder meget af det russiske sprog – særligt i form af Puskins vers – så insisterer man på selv at tale et *andet* sprog. Og på, at det sprog skal alle landets borgere kunne.

For det handler om meget mere end kunst og æstetik – nemlig om national identitet og dermed om politik og magt.

At sprog lige så meget som om følelse handler om magt, ser man blandt andet af, at den russiske tsar altid holdt ukrainsk nede i den del af landet, han regerede.

I 1863 erklærede imperiets indenrigsminister for eksempel, at "der har aldrig været, er ikke og kan ikke findes" noget ukrainsk sprog.

Og så udstedte han i øvrigt et dekret, der begrænsede brugen af det sprog, som umuligt kunne eksistere.

Med dén indstilling til ukrainsk fra forskellige magthaveres side, er sprogets rolle som nationalt symbol gennem historiens løb kun blevet stærkere.

Og som Oksana Kitsjala med stor overbevisning siger:

"Hvis vi ikke sørger for at bevare vores sprog, vil vi miste det – og så holder vi op at være en nation".

Dét er landets nationalt bevidste politikere enige i, og derfor fremsatte regeringen i marts 2009 et forslag om, at alle landets trykte og elektroniske medier kun må bruge ukrainsk. Landets avis- og tidsskriftsudgivere har protesteret mod forslaget – og det er ikke så sært. For som regeringen siger i sin begrundelse for forslaget, så trykkes – næsten to årtier efter Ukraines selvstændighed – hele 90% af landets aviser på .. *russisk*.

Fra Ternopils habsburgske banegård kører ekspresttoget videre mod Moskva – igen til tonerne af den russiske

aktuelle sprog Alfabeter Anmeldelser arabisk

Biblen bogstaver børn Danmark **Dansk** Dialekter

engelsk esperanto Formidling fransk identitet

konsonanter Medier modersmål Musik Navne norsk **Ord**

ordbøger ordforråd oversættelse Plansprog religion

romanske sprog russisk Sjov skriftsprog sprogdød Sproggeografi

sprogkort **Sprogpolitik** sprogteknologi

svensk truede sprog tv tyrkisk tysk Udtale

Underholdning video vokaler

Arkiv	Resources
januar 2015	Ethnologue: Languages of the World
december 2014	Forvo – All the Words in the World. Pronounced.
november 2014	LL-Map: Language and Location
maj 2014	Minority Rights Group
marts 2014	Omniplot. Writing Systems and Languages of the World
februar 2014	UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger
oktober 2013	World Atlas of Linguistic Structures (WALS)
august 2013	
marts 2013	
januar 2013	
december 2012	
november 2012	
oktober 2012	
september 2012	Bogstavlyd
juli 2012	Dansk sprognævn
juni 2012	Den danske ordbog
maj 2012	Dialekt.dk
april 2012	dk.kultur.sprog
marts 2012	Korpus.dk
februar 2012	Nye ord i dansk på nettet (NOID)
januar 2012	Ordbog over det danske sprog
december 2011	Ordnat. Dansk sprog i ordbøger og korpus
november 2011	Sproget.dk
oktober 2011	Svenska Akademien
september 2011	Ø (Schwa.dk)
august 2011	
juli 2011	
juni 2011	
maj 2011	
april 2011	
marts 2011	
februar 2011	
januar 2011	
december 2010	
november 2010	
oktober 2010	
september 2010	
juni 2010	
maj 2010	
april 2010	
marts 2010	
februar 2010	
januar 2010	
december 2009	
november 2009	
oktober 2009	
september 2009	
august 2009	
juli 2009	
juni 2009	

nationalmelodi – men i Ternopil bliver man, hvor man er.

Som vest-ukrainere er man der i byen mere opsat på at komme på toget mod Bruxelles og Den Europæiske Union end på det, der fører dem tilbage til Moskva.

[Dette indlæg blev sendt i PIs [Panorama](#) 17. september 2009 og kan høres [her](#). Varer 14:49]

Uffe Andersen
journalist

maj 2009

april 2009

marts 2009

Læs også:

1. [Polen anerkender 15 minoritetssprog](#) Polen har ratificeret Den Europæiske Pagt om Regionale eller Minoritetssprog til ikrafttræden 1. juni 2010. Traktaten blev indstiftet i 1992 af Europarådet til beskyttelse og fremme af Europas mindretalssprog. Indvandrersprog..
2. [Rusinerne](#) Rusinerne lever i grænseområderne mellem Slovakiet, Polen, Ukraine og Rumænien. Der er også et rusinsk mindretal i Vojvodina i Serbien og i Slavonien i Kroatien, syd for kortet. Prešov er...
3. [Tjerkesserne 21. maj 1864-2014](#) Tjerkessere over hele verden højtideligholder i dag mindedagen for folkedrabet 21. maj 1864 Det er ikke blot i Danmark der markeres et 150 års jubilæum i 2014, også det kaukasiske...
4. [Birobidjan – Биробиджан – בִּירְבִּידְזְזָן](#) I 1928 besluttede Stalin og ledelsen af bolsjevikpartiet i Sovjetunionen, at jøderne skulle have deres eget område tusindvis af kilometer fra de jødiske centre i Hviderusland og Ukraine. I Vesteuropa...

Tagget med: avis, aviser, Centraleuropa, Habsburg, identitet, Kiev, Lenin, magt, Medier, modersmål, Moskva, nation, nationalisme, Panorama, Polen, politik, polsk, Rusland, russisk, slaviske sprog, Sovjetunionen, Stalin, symbol, tidsskrift, Ukraine, ukrainsk

---

Skriv en kommentar

Navn (kræves)

E-mail (kræves)

Hjemmeside

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.